

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

УДК 32(470+571)(1-651.1):327(4)

РОСІЙСЬКА АГРЕСІЯ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО КУРСУ УКРАЇНИ

Кундеус О.М.

Рівненський державний гуманітарний університет

Стаття присвячена осмисленню політичних процесів як важливого інституту громадянського суспільства, що відіграє помітну і вагомую роль в житті українського соціуму. При цьому, у науковій розвідці, наводиться стислий опис подій, що передували нинішній ситуації в українсько-російських відносинах. Згадано заходи до яких вдавалася Росія з метою запобігання підписанню Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Окреслюються витoki та характеристики нинішнього російсько-українського конфлікту. Доведено, що європейська інтеграція і членство в Європейському Союзі є стратегічною метою України, тому що це дасть можливість для реалізації національних інтересів, побудови економічно розвиненої та демократичної держави, укріплення позицій у світовій системі міжнародних відносин.

Ключові слова: зовнішня політика України, Європейський Союз, російсько-українська війна, євроінтеграційна політика України.

Постановка проблеми. 27 січня 2015 р. Верховна Рада України ухвалила Постанову «Про Звернення Верховної Ради України до Організації Об'єднаних Націй, Європейського Парламенту, Парламентської Асамблеї Ради Європи, Парламентської Асамблеї НАТО, Парламентської Асамблеї ОБСЄ, Парламентської Асамблеї ГУАМ, парламентів держав світу про визнання Російської Федерації державою-агресором». В документі наголошується, що «Україна залишається об'єктом воєнної агресії з боку Російської Федерації, яку вона здійснює, серед іншого, і через підтримку та забезпечення масштабних терористичних атак. ... беручи до уваги норми Статуту ООН та Резолюцію Генеральної Асамблеї ООН № 3314 «Визначення агресії» від 14 грудня 1974 року Верховна Рада України визнає Російську Федерацію державою-агресором...» [11]. Це Звернення визначає стан і характер тривалого російсько-українського конфлікту, причиною і джерелом якого є російська експансіоністська політика на пострадянському просторі, який Російська Федерація, в особі її нинішнього керівництва, вважає зоною своїх «привілейованих інтересів». Звідси – жорстке примушення України до євразійської інтеграції під егідою РФ і блокування курсу Києва на європейську та євроатлантичну інтеграцію.

Така політика Росії, що здійснювалася з початку 2000 х років, не передбачала формування дійсно рівноправних, партнерських і паритетних відносин Москви та Києва і мала за мету перетворення України на підконтрольну державу, яка б рухалась у фарватері російської політики. Російські геополітичні плани щодо України були зруйновані в лютому 2014 р. У відповідь путінський режим вдався до прямої агресії проти України – в березні 2014 р. було анексовано Крим, згодом розпочалася військова експансія на Сході України. Вже два роки триває «неоголошена», або «гібридна» війна РФ проти України, внаслідок якої Україна зазнала наймасштабніших людських, територіальних, економічних втрат. Критичним наслідком цієї війни є взаємне від-

чуження суспільств обох країн. Російсько-український конфлікт не є «локальною», «периферійною» подією – він має регіональний і глобальний вимір і містить виклики та загрози світовій системі безпеки. Анексія Криму, ситуація на Сході України перетворюються на масштабний «заморожений конфлікт», що загрожує безпеці і стабільності не лише на європейському континенті, але й у світі в цілому. Провідні країни Заходу, міжнародні організації не визнали анексію Криму, продемонстрували політико-дипломатичну солідарність з Україною, підтримали Україну в її боротьбі з російською агресією на Донбасі. Україна отримала вагомую зовнішню фінансову, матеріально-технічну допомогу. Проти Росії запроваджені «стримуючі» санкції. Зовнішня підтримка є вирішально важливою для України, яка, перебуваючи в різних «вагових категоріях» з Росією, має обмежені внутрішні ресурси для протистояння російській агресії.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Наразі Україна перебуває в епіцентрі гострого протистояння Захід-Росія, яке характеризується безпрецедентною втратою взаємної довіри. Українсько-російські відносини перебувають у критичному непередбачуваному стані. Триває політико-дипломатична конфронтація; порушені базові угоди та домовленості; фактично зруйнована система інституційних міждержавних відносин; загострюється економічне, енергетичне протистояння, триває інформаційна агресія з боку РФ. У цілому, нинішні реалії не дають підстав говорити про зміни на краще в російській політиці на українському напрямі в осяжній перспективі. Відтак, головною метою статті є висвітлення та аналіз принципово інших концептуальних, стратегічних підходів до співіснування з путінською Росією, перегляду системи міждержавних контактів, запровадження конкретних заходів на російському напрямі [12].

Виклад основного матеріалу. Російська агресія проти України кардинально змінила ситуацію в Європі і світі, стала викликом світовій безпеці, на який наразі адекватної відповіді не

знайдено. Порушена ефективність міжнародних механізмів запобігання розповсюдженню ядерної зброї (Будапештський меморандум), втрачена взаємна довіра та виникла гостра політико-дипломатична конфронтація між Заходом і Росією. Дії Російської Федерації створюють прецедент застосування сили у вирішенні спорів між державами – вкрай небезпечний тим, що такий приклад подала держава – постійний член Ради Безпеки ООН, член світового «ядерного клубу», гарант безпеки, територіальної цілісності та суверенітету держав, які добровільно відмовилися від володіння ядерною зброєю.

Тенденції глобальної системи міжнародних відносин до багатополарності відкрили Росії вікно можливостей повернути свій статус світової держави, без якого росіяни не уявляють майбутнього своєї країни. Першим етапом у відновленні такого статусу мала бути реінтеграція пострадянського простору й цілковите поглинання його Росією. Без України вирішення такого стратегічного завдання не мало сенсу. В умовах, коли Україна відмовилася від реінтеграційних проєктів і висловила намір підписати Угоду про асоціацію з ЄС, воєнно-силовий сценарій виявився єдиним шляхом реалізації такого стратегічного завдання РФ. Воєнна окупація України та ліквідація її державності розв'язувала Росії руки для поглинання всього пострадянського простору. Російсько-українська війна викрила глибоку кризу європейської безпеки загалом і безпеки Європейського Союзу зокрема. Неадекватність сприйняття цієї війни призвело до того, що авторитет ЄС як кризового центру поставлений під сумнів, а вплив нормативних, економічних та політико-дипломатичних заходів у розв'язанні цієї кризової ситуації виявився незначним [6, с. 7].

Можна констатувати, що усі роки незалежності Україна проводила політику, яку можна назвати політикою лавірування між двома великими центрами тяжіння – Європейським Союзом і Росією (або тими інтеграційними об'єднаннями, які Росія ініціювала). Невизначеність з баченням майбутнього гальмувало розвиток держави і суспільства. Наслідки такої політики очевидні. Міжнародний авторитет України підірвано, українська економіка виживає фактично за рахунок експлуатації давно застарілих підприємств і дешевої праці. У міжнародних рейтингах Україна за багатьма показниками перебуває на найнижчих сходинках. Тим часом, європейські країни колишнього «соціалістичного табору», які на початку 1990-х років мали навіть слабші позиції, ніж Україна, давно приєдналися до ЄС, і наразі їх економічні показники є вищими, а суспільний добробут – кращим, ніж в Україні. Україна також проголосила і законодавчо закріпила наміри інтеграції до ЄС. Першим кроком до їх реалізації мало стати підписання в листопаді 2013р. Угоди про асоціацію, яка передбачає і створення зони вільної торгівлі між Україною і ЄС [17].

29 листопада 2013 р. у Вільнюсі відбувся саміт «Східного партнерства», на якому планувалося підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Проте, Президент України В. Янукович напередодні саміту заявив, що Україна не підпише Угоду про асоціацію, оскільки український бізнес ще не готовий. Також він

наголосив, що Україна потребує від ЄС «рішучих кроків назустріч Україні в питанні розробки і реалізації програми фінансово-економічної допомоги з використанням усіх наявних механізмів та ресурсів як інституцій, так і держав – членів ЄС». Також В. Янукович запропонував започаткувати діалог у тристоронньому форматі ЄС – Україна – Росія. У результаті учасники саміту у Вільнюсі ухвалили спільну декларацію, у якій відзначається «безпрецедентна громадська підтримка» політичної асоціації та економічної інтеграції України з Євросоюзом [3].

Варто відмітити, що протягом місяця перед самітом відбулися три зустрічі В. Януковича з президентом РФ В. Путіним, усі поза територією України. Показово, що українські дипломати не були присутні на переговорах Януковича і Путіна 9 листопада й лише констатували, що під час зустрічі президентів обговорювалися питання торговельно-економічних відносин між двома країнами в контексті Вільнюського саміту. Не була прийнята і пропозиція про тристоронні консультації ЄС – Україна – Росія. У результаті В. Янукович, попри просто таки демонстративну готовність ЄС до підписання парафорованої та узгодженої на переговорах з його ж урядом угоди, відмовився її підписати. Отже, вирішальним чинником, який вплинув на це рішення та подальший розвиток ситуації в Україні, був тиск з боку Росії. Зауважимо, що, згідно з новою концепцією зовнішньої політики РФ, прийнятою 12 лютого 2013 р., Україна є основним партнером СНД для Росії. Згідно із цією самою концепцією, Росія намагатиметься всіляко сприяти інтеграційним процесам на пострадянському просторі із залученням України [7].

Так, 31 травня 2013 року був підписаний Меморандум «Про поглиблення взаємодії між Україною та Євразійської економічної комісією», згідно з яким Україна погодилася «дотримуватися принципів зафіксованих у документах... Митного союзу» [14].

Майже відразу після такого «інтеграційного розвороту» України на Схід, утаємниченого від Парламенту і громадськості, заснованого на кулуарних домовленостях з РФ, було підписано пакет українсько-російських угод від 17 грудня 2013 р., зокрема – про надання Україні короткострокового кредиту у \$15 млрд. і зниження ціни на російський газ. Де-факто, це була «плата» Кремля за відмову Києва від євроінтеграції.

Таким чином, відмова вищого керівництва держави у листопаді 2013 року від підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС спричинила початок масового мирного протесту в Україні на захист євроінтеграційних прагнень народу України, що отримав назву «Євромайдан». Ситуація різко загострилася через жорсткий силовий розгін «Євромайдану» в Києві 30 листопада 2013 р., що викликало різко негативну реакцію як в Україні, так і в Європі і світі та в кінцевому підсумку призвело до силового протистояння громадян і влади, повалення режиму В. Януковича та його втечі з України в ніч з 21 лютого 2014 р. [13].

Очевидно, що 2013 рік став вирішальним в українсько-російських відносинах. Російська сторона задіяла всі політико-економічні важелі впливу, з одного боку, для втягування України в процес

євразійської інтеграції, з іншого – для блокування євроінтеграційного курсу офіційного Києва.

22 лютого 2014 р. Верховна Рада прийняла Постанову «Про самоусунення Президента України від виконання конституційних повноважень та призначення позачергових виборів Президента України», обрала головою Парламенту представника об'єднаної парламентської опозиції О. Турчинова, призначила позачергові президентські вибори на 25 травня 2014 р. та поклала на О. Турчинова виконання обов'язків Президента до виборів [9].

Після перемоги в Україні Революції Гідності, 13 березня 2014 року Верховна Рада України прийняла Постанову «Про підтвердження курсу України на інтеграцію до Європейського Союзу та першочергові заходи у цьому напрямі» [10], якою підтверджується незворотність курсу України на європейську інтеграцію, метою якої є набуття членства в Європейському Союзі. Було також відзначено, що Україна як європейська держава, яка поділяє спільну історію та цінності з країнами Європейського Союзу, має право подати заявку на набуття членства у Європейському Союзі відповідно до статті 49 Договору про Європейський Союз. Цією Постановою Верховна Рада України рекомендувала Виконуючому обов'язки Президента України та Кабінету Міністрів України низку першочергових кроків у сфері європейської інтеграції, передусім у контексті укладення Угоди про асоціацію між Україною та ЄС [2].

Політичну частину Угоди про асоціацію було підписано 21 березня 2014 року, економічну частину – 27 червня 2014 року. 16 вересня 2014 року Верховна Рада України та Європейський Парламент синхронно ратифікували Угоду про асоціацію між Україною та ЄС.

Відповідно до статті 486 Угоди з 1 листопада 2014 року здійснюється її тимчасове застосування. Повністю Угода про асоціацію між Україною та ЄС набирає чинності після її ратифікації усіма державами-членами, в перший день другого місяця, що настає після дати здачі на зберігання до Генерального секретаріату Ради Європейського Союзу останньої ратифікаційної грамоти або останнього документа про затвердження.

Угода про асоціацію між Україною та ЄС є міжнародно-правовим документом, який на договірно-правовому рівні закріплює перехід відносин між Україною та ЄС від партнерства та співробітництва до політичної асоціації та економічної інтеграції [4]. Містить положення про створення поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ЗВТ). Угода створює передумови для подальшого вступу України до ЄС, однак – не є ані його гарантією з боку ЄС, ані зобов'язанням з боку України [17].

Виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом відбувається на основі затвердженого 17 вересня 2014 р. Кабінетом Міністрів України плану заходів з її імплементації на 2014-2017 роки [2].

Виступаючи на XVII саміті Україна – ЄС, який відбувся у Києві 27 квітня 2015 р., Президент України П. Порошенко наголосив, що перспектива членства у ЄС є стратегічним орієнтиром українських прагнень до перетворення і ключовою метою, заради якої проводяться реформи. Уперше Україна брала участь у саміті в статусі держави, яка уклала Угоду про асоціацію з Європейським Союзом.

Висновки і пропозиції. Таким чином, незважаючи на труднощі, головний крок уже зроблено: ми остаточно визначилися зі своїм майбутнім. Європейський вибір став основою зовнішньополітичної ідентичності України [8]. Неухильна реалізація курсу на інтеграцію до Європейського Союзу забезпечує гарантії верховенства права, плюралістичної демократії, дотримання прав людини, розвиток в Україні громадянського суспільства, побудову соціально орієнтованої ринкової економіки.

Щодо формування та реалізації зовнішньої політики в цілому, то необхідно враховувати, що Україна перебуває у стані «гібридної» неоголошеної війни. За таких умов зовнішня політика держави має формуватися і здійснюватися максимально узгоджено з політикою безпеки – як у внутрішньому її вимірі, так і в регіональному і глобальному. Саме забезпеченню безпеки мають підпорядковуватися дії влади в усіх інших сферах – економічній, енергетичній, гуманітарній, інформаційній тощо. Ефективні реформи та продуктивна повсякденна діяльність держави в цих сферах – передумова та запорука як зміцнення безпекових (оборонних) можливостей України, так і посилення її міжнародної підтримки [16].

Тому, в умовах «гібридної» війни зовнішня політика України має бути зосереджена на: ефективній «конвертації» міжнародної політико-дипломатичної солідарності з Україною у практичні дії із зупинення російської агресії та активну участь провідних країн Заходу – партнерів України, міжнародних інституцій у врегулюванні російсько-українського конфлікту; залученні військової, фінансово-економічної, науково-технічної, експертної, гуманітарної допомоги. На російському напрямі політика України має бути жорстко прагматичною, спрямованою на захист власних інтересів і протистояння російському впливу. Її зміст і характер мають визначатися новими концептуальними підходами та засадами, викладеними в базових документах, ухвалених українською владою під час російської агресії.

Список літератури:

1. Беззуб І. Сучасний стан і перспективи української євроінтеграції // Центр досліджень соціальних комунікацій. [Електронний ресурс] – Режим доступу http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1209:suchasnij-stan-i-perspektivi-ukrajinskoji-evrointegratsiji&catid=8&Itemid=350
2. Відносини Україна – ЄС // Представництво України при Європейському Союзі та Європейському Співтоваристві з атомної енергії. [Електронний ресурс] – Режим доступу <http://ukraine-eu.mfa.gov.ua/ua/ukraine-eu/relations>
3. Вільнюський саміт ухвалив декларацію // УНІАН. – 2013. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.unian.ua/politics/857549-vilnyuskiy-samit-uhvaliv-deklaratsiyu.html>

4. Договірніо-правова база співробітництва Україна – ЄС. Міністерство закордонних справ України. [Електронний ресурс] – Режим доступу <http://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/european-integration/ua-eu-relations>
5. Зовнішня політика України – 2013: стратегічні оцінки, прогнози та пріоритети / За ред. Г. М. Перепелиці. – К.: ВД «Стилос», 2014. – 352 с.
6. Зовнішня політика України – 2014: стратегічні оцінки, прогнози та пріоритети / За ред. Г. М. Перепелиці, О. В. Потехіна. – К.: ВД «Стилос», 2015. – 326 с.
7. Концепция внешней политики Российской Федерации Утверждена Президентом Российской Федерации В. В. Путиным 12 февраля 2013 г. [Електронний ресурс] – Режим доступу http://www.mid.ru/ru/foreign_policy/news/-/asset_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/122186
8. Ольхава Мацей Зірки і тризуб. Європейська інтеграція України. Видавництво «Швайполт Фіоль», – Краків, 2013. – 295 с.
9. Постанова Верховної Ради України від 22 лютого 2014 року «Про самоусунення Президента України від виконання конституційних повноважень та призначення позачергових виборів Президента України», (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 11, ст. 158). [Електронний ресурс] – Режим доступу <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/757-18>
10. Постанова Верховної Ради України від 13 березня 2014 року Про підтвердження курсу України на інтеграцію до Європейського Союзу та першочергові заходи у цьому напрямі (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 16, ст. 584). [Електронний ресурс] – Режим доступу <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/874-18>
11. Постанова Верховної Ради України від 27 січня 2015 року Про Звернення Верховної Ради України до Організації Об'єднаних Націй, Європейського Парламенту, Парламентської Асамблеї Ради Європи, Парламентської Асамблеї НАТО, Парламентської Асамблеї ОБСЄ, Парламентської Асамблеї ГУАМ, парламентів держав світу про визнання Російської Федерації державою-агресором. (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 10, ст. 68). [Електронний ресурс] – Режим доступу <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/129-19>
12. Поточний стан українсько-російських відносин // Національна безпека і оборона. 2014. № 5-6 (148-149). [Електронний ресурс] – Режим доступу http://www.razumkov.org.ua/ukr/files/category_journal/NDS_148-149.pdf
13. Російсько-український конфлікт: стан, наслідки, перспективи розвитку подій // Національна безпека і оборона. 2014. № 5-6 (148-149). [Електронний ресурс] – Режим доступу http://www.razumkov.org.ua/ukr/files/category_journal/NDS_148-149.pdf
14. Текст меморандуму про поглиблення взаємодії між Україною та Євразійською економічною комісією Інформаційне агентство Interfax – Україна. [Електронний ресурс] – Режим доступу <http://ua.interfax.com.ua/news/political/155285.html>
15. Указ Президента України Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 26 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України». [Електронний ресурс] – Режим доступу <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>
16. Україна-РФ: сценарії розвитку подій // Національна безпека і оборона. 2015. № 8-9 (157-158). [Електронний ресурс] – Режим доступу http://www.razumkov.org.ua/ukr/files/category_journal/UA_Rosiya_8_9-2015-FINAL.compressed.pdf
17. Україна: час вибору // Центр Разумкова, – Київ. 2013. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.razumkov.org.ua/upload/Brochure_EU-CU-7-2013.pdf

Кундеус О.М.

Ривненский государственный гуманитарный университет

РОССИЙСКАЯ АГРЕССИЯ В КОНТЕКСТЕ ЕВРОИНТЕГРАЦИОННОГО КУРСА УКРАИНЫ

Аннотация

Статья посвящена пониманию политических процессов как важного института гражданского общества, которое играет заметную и весомую роль в жизни украинского социума. При этом, в научной разведке, приводится сжатое описание событий, которые предшествовали нынешней ситуации в украинско-росийских отношениях. Упомянуты мероприятия к которым прибегала Россия с целью предотвращения подписания Соглашения об ассоциации между Украиной и ЕС. Очерчиваются истоки и характеристики нынешнего российско-украинского конфликта. Доказано, что европейская интеграция и членство в Европейском Союзе является стратегической целью Украины, потому что это даст возможность для реализации национальных интересов, построения экономически развитого и демократического государства, укрепления позиций в мировой системе международных отношений.

Ключевые слова: внешняя политика Украины, Европейский Союз, российско-украинская война, евроинтеграционная политика Украины.

Kundeus O.M

Rivne State Humanitarian University

RUSSIAN AGGRESSION IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION COURSE OF UKRAINE

Summary

This article is devoted to understanding political processes as an important institution of civil society, which plays a prominent and important role in the life of Ukrainian society. However, in scientific exploration a brief description of the events that preceded the current situation in the Ukrainian-Russian relations is given. The measures were recalled which Russia had taken to prevent the signing of the Association Agreement between Ukraine and the EU. The origins and characteristics of the current Russian-Ukrainian conflict were also outlined. It is proved that European integration and EU membership is a strategic goal of Ukraine, as it will give the opportunity for the realization of national interests, to build economically developed and democratic state, and to strengthen position in the global system of international relations.

Keywords: foreign policy of Ukraine, the European Union, the RussianUkrainian war European integration policy of Ukraine.